

Dévényi Árpád–Tatrossy Károly

A ROMÁNIAI MAGYARSÁG ÚJ HELYZETÉNEK EGYES BELPOLITIKAI ÉS GEOPOLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A 2008. november 30-i romániai választások eredményei alapján 2008. december 12-én a jobboldali Liberális-Demokrata Párt (PD-L) – ekkor még – Theodor Stolojan miniszterelnök-jelölt, a párt alelnöke által vezetett delegációja és a baloldali Szociáldemokrata Párt (PSD) Mircea Geoană pártelnök vezette küldöttsége aláírta a következő kormányzati ciklusra vonatkozó koalíciós szerződést, amely a két formáció közül a két fővel nagyobb parlamenti frakcióval rendelkező PD-L-t hatalmazta fel a kormányfői tisztség betöltésére. 2008. december 22-én megalakult az új kormány, de immár nem az időközben (legalábbis deklaráltan) önként visszalépett Theodor Stolojan, hanem az addigi kolozsvári polgármester, a PD-L elnöke, Emil Boc irányítása mellett.

A kormányalakítás – magyar nézőszögből

A parlamentben a két kormánypárt rendkívül erős, 68%-os többségre támaszkodik. Az ellenzéket az eddigi kisebbségi kormány két pártja, a Nemzeti Liberális Párt (PNL) és a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége (RMDSZ) alkotja. Ez az alsó házban formálisan kiegészül a nemzeti kisebbségek alanyi jogon bejuttatott képviselőivel.

A választások előre várt eredményként hozták a szélsőségesnek tartott erők – mint a korábban fontos szerepet játszó Nagy-Románia Párt és az Új Generáció Pártja – kimaradását a törvényhozásból. Értelemszerűen ezúttal fel sem merült, hogy ilyen erők kormányra kerülhessenek. Ez pozitív nemzetközi imázst kölcsönöz Romániának. Az erdélyi magyar és részben a magyarországi közvélemény gyakran von párhuzamot a romániai és a szlovákiai politikai helyzet között: adott esetben a román szélsőségek súlyos veresége mindenképpen gyökeresen megkülönbözteti a két ország belpolitikai viszonyait.

Azzal az apró kiegészítéssel persze, hogy a PSD még a választások előtt együttműködésre lépett a populista, akár szélsőséges nézetek irányában is elmozdulni hajlandó, kicsi támogatottságú, de számottevő gazdasági- és médiaháttérrel rendelkező Konzervatív Párttal (PC). A PC tiszteletbeli elnökének, Dan Voiculescunak közismertsége egyebek mellett különösen „kreatív” magyarelles gondolkodásának köszönhető: például ő tett (még jóval a kampány és a PSD-vel való szoros együttműködés kialakítása előtt) olyan javaslatot, hogy a román nyelvet nem megfelelő szinten bíró magyarokat meg kellene fosztani román állampolgárságuktól. A PSD és a PC esetében a baloldalnak egy populista-nacionalista erővel történő közösségvállalásáról van szó, tulajdonképpen hasonlóan Szlovákiához, ahol a Smer-Szociáldemokrácia a szélső jobboldali Nemzeti Párttal lépett koalícióra. Mindamellett Romániában a PC a PSD-vel kötött megállapodás hatására szinte teljesen felszívódott: saját hangját sem a választási kampányban, sem azóta nem nagyon lehetett hallani. Ezért *de facto* kormányzati szerepe is teljesen elhalványul, s – legalábbis egyelőre – nem vet olyan módon rossz fényt a román baloldalra és a részvételével működő kormányra, mint szlovák megfelelőikre a Nemzeti Párt tevékenysége.

A koalíciós tárgyalások folyamán a PD-L – ekkor még Theodor Stolojan vezette – küldöttsége részéről aktív igényként merült fel, hogy az új kormányban harmadik koalíciós partnerként jelenjen meg az RMDSZ. A PD-L és az RMDSZ a választások után egy ideig egymással is koalíciós megbeszéléseket folytatott. Ez némelyest meglepő annak tükrében, hogy korábban éppen a PD-L-hez kötődő államfő, Traian Băsescu lépett fel az RMDSZ vezető köreinek legélesebb bírálójaként, és ennek megfelelően őt magát és a PD-L-t az RMDSZ (bár, mint a 2007. májusi népszavazáson megmutatkozott, nem az RMDSZ szavazó bázisa) a romániai közélet kiemelten problematikus elemeként jelölte meg kommunikációjában.

S jóllehet a választást megelőző hónapokban az RMDSZ és a PSD aktív politikai együttműködést folytatott a parlamentben (a PNL és az RMDSZ részvételével működő kisebbségi kormány jórészt a PSD külső támogatásával tudta érvényesíteni elképzeléseit), éppen a PSD tárgyalódelegációja ellenezte határozottan, s végül akadályozta meg az RMDSZ újabb kormányzati részvételét. A PSD Országos Végrehajtó Bizottsága 2008. december 12-i ülésén a párt Hargita és Kovászna megyei (tehát a magyar többségű megyékben tevékenykedő) elnökeinek javaslatára határozott ügy, hogy a koalíciós tárgyalásokat a PD-L-el az RMDSZ nélkül kívánják folytatni. Mircea Duşa, a párt Hargita megyei vezetője, 2000 és 2004 között a megye prefektusa, azt nyilatkozta, hogy a határozatot az RMDSZ programjának területi autonómiát, illetve kisebbségi törvényt sürgető pontjai miatt hozták, amellyel ők nem tudnak azonosulni, s amely ellentétes a román érdekekkel és az alkotmánnyal.¹

Magyar szempontból nyilvánvalóan az RMDSZ kihagyása a koalícióból a romániai kormányalakítás legfontosabb vonatkozása, amelyet a magyar közvélemény (értve alatta nemcsak a magyarországiak vélekedését, hanem az erdélyiekét, sőt a

többi határon túli magyarokét is) a magyar közösségnek a kormányzásból való kihasználásaként értelmez. Ez a felfogás annyiban megállja a helyét, hogy – miután a választások a romániai magyarság körében alternatívát adni akaró Magyar Polgári Párt (MPP) teljes alulmaradását eredményezték az RMDSZ-szel szemben – a szövetség a magyar kisebbség egyetlen országos választói legitimitással rendelkező politikai képviselőjének tekinthető. Amint az RMDSZ elnöke, Markó Béla újévi elmélkedésében érzékelteti: az RMDSZ tizenkét éves kormányzati szerepvállalása után most olyan hatalom alakult ki Romániában, amely alapvetően „idegen” a magyarok számára („*a hatalom román, mi pedig magyarok vagyunk*”).² Dolgozatában Markó az etnikai arányokat a közigazgatási-politikai döntéshozatalban leképző „etnikai paktumot” ajánl a helyzet megoldására, érzékeltetve, hogy az új helyzetet leginkább egy ilyen magyar–román „etnikai paktum” hiánya jellemzi.

Okkal feltételezhető, hogy egyes román körök részéről is van egy hasonló olvasata a kialakult helyzetnek, amely szerint lényeges eredmény, hogy hosszú idő után először „magyarmentes kormány” jött létre. Figyelembe véve azonban, hogy például a választási kampányban a kisebbségi kérdés, a magyar kérdés szinte semmilyen szerepet nem játszott, aligha kételkedhetünk abban, hogy egyáltalán nem ez az új kormányzati viszonyok legfőbb román értelmezési kerete. A román közvélemény sokkal inkább a politikai élet szereplői közötti erővonalak egyfajta sajátos és sok szempontból váratlan újrendeződéseként éli meg a kialakult helyzetet. Annyiban ugyanis váratlannak mondható, ami létrejött, hogy korábban éppen a jobboldali PD-L „elődje”, a Demokrata Párt (PD) volt a PSD legfőbb ellenlábasa, így lehetséges közös kormányalakításukról csak a bátrabb elemzők, s ők is csak óvatosan beszéltek.

Kétségtelen, hogy a romániai magyarságnak és politikai formációjának, az RMDSZ-nek a helyzete – a már említett „etnikai paktum” hiánya, a magyarok kormányból való kimaradása mellett – elsősorban ebben az értelmezési keretben jelenik meg.

De mit is mondhatunk a romániai politikai élet erővonalainak jelenlegi alakulásáról? Ki kivel szövetséges, ki ellen, milyen irányban képzelhetünk el újabb elmozdulásokat, és miként hat mindez Románia nemzetközi pozícióira, a romániai magyarság helyzetére, illetve a magyar–román viszonyra?

Mit takar Romániában a „nagykoalíció”?

Ha tisztán pártpolitikai szempontból nézzük az új román kormányt, akkor azt mondhatjuk: az ország politikai életének mérvadó jobbközép és mérvadó balközép ereje közötti nagykoalícióról van szó. Ebben a tekintetben a román megoldás egyáltalán nem egyedülálló nemzetközi összehasonlításban: például Németországot és Ausztriát is hasonló „ideológiai hibrid” kormányozza. Megkísérelhető egyfajta párhuzam az Egyesült Államokkal is, hiszen Barack Obama éppúgy a gazdasági világválság

ürügyn-ökán vette be saját kormányába az előző *establishment* (tehát a polarizált politikai élet másik oldala) egyes személyiségeit, mint ahogy Romániában is többek között a válság szolgált a nagykoalíció ürügyéül. A kormány felállítása Traian Băsescu szerint a gazdasági világválság miatt prioritás volt, s meg kellett történnie december 22-e előtt annak érdekében, hogy mihamarabb költségvetése legyen az országnak. Egyébként, a hasonlatosság kedvéért, az új román kormánynak is van olyan tagja, aki az előző kabinetben is tisztséget töltött be.

Különbség azonban az említett külföldi precedensekhez képest, hogy a román nagykoalíció mindkét résztvevőjének genezise az egykori ceaușescui Román Kommunista Párt romjain, annak belső ellenzékét képező személyiségek, mint Ion Iliescu és Petre Roman vezetése alatt, az 1989-es forradalom hatására létrejött Nemzeti Megmentési Frontban (FSN³) kezdődött. Az államfővé választott, idősebb Ion Iliescu és a miniszterelnökké avanszált, akkoriban még viszonylag fiatal Petre Roman közötti generációs és részben orientációs ellentét 1992-ben ahhoz vezetett, hogy Iliescuék tábora kiszakadt az FSN-ből. A szervezet nagyobb szeletét magukkal vivő szakadárok megalakították előbb a Demokratikus Nemzeti Megmentési Frontot, majd a Társadalmi Demokrácia Romániai Pártját (PDSR⁴), amely később a mai PSD-vé alakult át, végig megőrizve baloldali ideológiáját. A Petre Roman vezetése alatt maradó FSN később a már említett PD-nek nevezte át magát, és ekkor még – a PDSR-hez hasonlóan – a baloldali értékek mellett tette le a voksot. Ebben a minőségében, kisebb intermezzóval, részese volt az 1996 és 2000 közötti kormányzásnak. 2000-ben a PSD és a PD ismét egymás ellen indult, ami a PSD (külső RMDSZ támogatású) kormányalakításával és a PD ellenzékbe kényszerülésével végződött. Ekkor vette át a PD vezetését Petre Romantól a kommunista rendszerben hajóskapitányságig jutó, tengerész múltú, jelenlegi államfő, Traian Băsescu. Az ő vezetésével a PD sikeresen alakította ki több párt PSD-ellenes együttműködését, amely 2004-ben – többek között az RMDSZ támogatásának köszönhetően – átvette a kormányzást, 2007-ben azonban a koalíció belső feszültségei nyomán ellenzékbe vonult. Még a kormányzati időszakban a párt átlépett az Európai Szocialista Pártból az Európai Néppártba. A PD 2007 végén egyesült a Demokrata Liberális Párttal (PLD), amely a kommunizmus idején gazdaságpolitikai vezetőként dolgozó, az FSN kormányában Petre Roman leköszönése után (1991–1992-ben) miniszterelnök, majd 2000-tól a Nemzeti Liberális Pártban tevékenykedő, azt egy időben elnökként vezető és 2006-ban onnan kizárt Theodor Stolojan vezetése alatt állt. Így jött létre a jobboldali PD-L a „rég PD-s”, fiatal Emil Boc elnöklete és az idősebb nemzedéket megtestesítő Theodor Stolojan alelnöksége mellett.

Annyiban tehát távolról sem a német, osztrák nagykoalíciós vagy az amerikai gesztus-kooperációs modell romániai alkalmazásáról van szó, hogy az egymással jelenleg kormányra összeállt felek közös szervezeti múltra néznek vissza (az FSN-re, de ha a meghatározó személyiségek 1989 előtti pozícióit figyelembe

vesszük, akkor az egykori állampárt PCR-re is), és nem először kormányoznak közösen. A nagykoalíció létrehozásához sem kellett olyan hagyományos ideológiai különbségeket meghaladni, mint máshol, hiszen nem egész négy évvel a jelenlegi koalícióalkotás előtt a két párt még azonos európai pártcsaládhoz tartozott.

Ami az új koalíció ellenzékét illeti, szervezeti múltja éppen ellentétes a kormánypártokéval. Az RMDSZ új kisebbségi érdekvédelmi szervezetként jött létre a forradalom időszakában, és működésének viszonylag az elején leváltotta országos vezetőségéből azokat a politikusokat, akik neve bármiféle (akár belső ellenzéki minőségben is) összefüggésbe volt hozható a Ceaușescu-korszak hivatalos nemzetiségpolitikájával.

A PNL ugyanakkor – az azóta háttérbe szorult Nemzeti Parasztpárttal együtt – az első független pártként alakult meg a forradalom alatt, amikor az eleinte forradalmi főhatalomként működő (hivatalosan csak 1990 februárjában párttá alakuló) FSN elismerte a többpártrendszert. Mindamellelt, figyelembe véve, hogy minden politikai erőt finanszírozni kell, és az elmúlt két évtizedben – Kelet-Európára jellemzően – Romániában sem nagyon képződött másképpen jelentős hazai tőke, mint a korábbi államvagyonnak a gazdasági vezetők általi privatizációjából kiindulva, a PNL finanszírozása sem alakulhatott teljesen a karrierjüket az egykori PCR-nek köszönhető gazdasági szereplők nagyvonalú hozzájárulásától mentesen, s ez nyilvánvalóan a párt egyes politikai döntéseire is hatást gyakorolt. Mi sem jellemzi ezt jobban, mint a Ceaușescu-rendszerben gazdaságpolitikai vezetői tisztségeket betöltő, majd az FSN kormányában miniszterelnökséget vállaló, később a gazdasági életben tevékenykedő Theodor Stolojan gyors karrierje, pártelnöki tisztsége és államfőjelöltisége a PNL-ben 2000 után.

Bár múltja inkább az ellenzéki PNL-t jogosítaná fel arra, hogy erkölcsi tőkét kovácsoljon a kommunista rendszer örökségének elítéléséből, érdekes módon a leginkább antikommunista ideológiájú párt a jelenlegi parlamentben a nagyobbik kormánypárt, a PD-L. Igaz, ezt a törekvést nem annyira maga a párt, mint inkább a belőle származó államfő, Traian Băsescu képviseli, aki 2006-ban a román származású amerikai politológus, Vladimir Tismăneanu vezette történész-jogász csoporttal jelentést készített a romániai kommunista diktatúráról. A dokumentumot 2006 decemberében, az ország EU-csatlakozásának előestéjén hozta nyilvánosságra Băsescu a parlamentben. A jelentés azóta is az államfő egyik fő hivatkozási alapja abban a tekintetben, hogy Románia szakított, és szembenéz a kommunista múlttal.⁵ Bár nyíltan a PSD sem vállalja fel a Ceaușescu-rendszer kontinuitását, a PDL által támogatott államelnök antikommunista ideológiája mindenképpen egyfajta különbséget jelöl ki a két kormánypárt között.

A parlamenti pártok genealógiájából látható, hogy a román politikai formációkra legkevésbé sem jellemző az ideológiai konzekvencia: sokkal inkább egyes politikusok, illetve csoportos törekvések érdekérvényesítő eszközei, mintsem ideológiai

közösségek. A közös elvrendszer összekötő ereje híján viszont markáns belső erővonalak rajzolódnak ki a pártokban. A belső táborok között szinte folyamatos hatalmi küzdelem zajlik, amelynek figyelemmel követése elengedhetetlen a román politikai élet megértéséhez. Ha egy párt kormánypozíciókhoz jut, vagy kiszorul a hatalomból, akkor az ország általános helyzete, a politika irányváltása szempontjából majdnem ugyanolyan lényeges kérdés, hogy ez ténylegesen a párt melyik belső táborával történik, illetve az esemény vagy folyamat hogy rendezi át a párt belső erőviszonyait, mint az, hogy pontosan melyik pártról van szó. Természetesen a pártokon belüli erőviszonyok alakulása sokkal nehezebben áttekinthető, mint a pártok közötti mérkőzés, mert míg az utóbbi a demokrácia szabályai szerint – legalábbis nagyrészt – a nyilvánosság előtt zajlik, az előbbi nem föltétlenül jelenik meg a médiában. Ebből a szempontból a parlamenti pártok közül leginkább a PSD transzparens, mivel ennek a pártnak a belső táborai veszik legtöbbször igénybe egymás ellen a nyilvánosság „fegyverét”.

A külső szemlélő számára leginkább egységesnek a PD-L, illetve korábban az egyesített párt nagyobbik elődje, a PD tűnhet. Ennek a pártnak leginkább regionális szervezeti szinten zajló belső harcai szivárogtak ki a sajtóba. A viszonylagos egységet, illetve a belső érdekütközések sikeres elrejtését olyan tényezők is lehetővé tették, mint a PD viszonylag kis pártból nagy támogatottságú politikai erővé történt, fokozatos avanszálása 2000 óta és a tagság ezzel járó folyamatos sikerérzete. Nem elhanyagolható Traian Băsescu meghatározó személyisége sem: nem teljesen alaptalanul tartották sokan a PD-t az államfő egyszemélyes, kézi irányítású pártjának. Kérdés azonban, hogy ezt a helyzetet mennyiben változtatta meg a 2008. tavaszi pártegyesülés, amelynek során a PD ugyan egy önmagánál jóval kisebb párttal integrálódott, de így Theodor Stolojan személyében egy másik nagy tekintélyű, erős személyiséget hozott be a szervezetbe.

Stolojant és Băsescut szoros szálak kötik össze. Stolojan a PNL elnökeként meghatározó szerepet játszott a 2004-es kormányalakítást lehetővé tévő, PSD-ellenes pártegyüttműködés létrehozásában. A közvélemény számára teljesen váratlanul – egészségügyi okokra hivatkozva – visszalépett Băsescu javára az államfői tisztségért folyó választási küzdelemben. Ezt követően az elnök közeli munkatársaként, gazdaságpolitikai tanácsadójaként működött, és végül éppen az elnök melletti kitaratása vezetett a PNL-ből való kizárásához, saját Demokrata Liberális Pártjának (PLD) megalakításához. A két személyiség együttműködésének olajozottságára jellemző például annak a színjátéknak a problémamentessége, amelynek keretében Stolojan 2008 végén a már megkötött koalíciós szerződés után, utolsó pillanatban visszalépett Emil Boc javára a miniszterelnök-jelöltségtől. Băsescu és Stolojan tehát stabil szövetségesnek mondható.

Ugyanakkor az is igaz, hogy Stolojan némelyest más előéletre néz vissza, mint az államfő. A forradalom előtt már aktív gazdaságpolitikai szerepet játszott, és így a

nyolcvanas évek legvégén fajsúlyosan kötődhetett a Ceaușescu-párt „belső ellenzékéhez”, amikor Băsescu még tengerhajózási szakember volt, ha azon belül vezető beosztású is. Stolojan élvonalbeli politikusként jelent meg a kilencvenes évek elején: miniszterelnöksége Petre Roman leköszönése után egyfajta kompromisszumot jelentett az FSN két nagy tábora, a leendő PDSR, tehát Ion Iliescuék és a leendő PD, tehát Petre Romanék között. A szakadás után nem kötelezte el magát Romanék mellett, bár (legalábbis nyíltan) Iliescuék mellett sem, hanem a gazdasági életbe távozott. Itt azonban jelentős holdudvart alakított ki magának; nem is akárhol, hanem a román gazdaság egyik zászlóshajójának számító, az orosz kapcsolatok irányába is egyre inkább nyitó vegyiparban és értelemszerűen a hozzá szorosan kötődő energetikai szektorban. Ezzel a gazdasági háttérrel tért vissza 2000-ben a politikába. Megvan saját tábora, klientúrája, ami a különböző pártba lépésekkel, kizárásokkal, pártalakításokkal, illetve a legutóbbi pártegyesüléssel természetesen nem tűnt el magától értetődően. A közös párt, a PD-L megalakításakor, minden látszat szerint a kompromisszum részét kellett képeznie, hogy Stolojan vezető szerephez jut az Európai Parlament néppárti frakciójában egyesített – még külön PD-ként és PLD-ként megválasztott – román delegációban. Stolojan és holdudvara tehát legkevésbé sem ellenfele, de (ellentétben például a mindezen kvalitásokkal nem rendelkező Emil Boc-kal) mindenképpen potenciális ellensúlya Băsescunak a PD-L-ben. Az új párt tehát már nem tekinthető teljesen egységesnek, Băsescu kizárólagos kézi irányítása alatt állónak.

Tegyünk itt egy – alapvetően magyar szempontú – megjegyzést, ami a PD-L látsens kettősségével kapcsolatos. A 2007-es romániai európai parlamenti választások után az RMDSZ-szel szemben függetlenként induló, de szintén mandátumot szerző nagyváradi püspök, az 1989-es forradalom elindítója, Tőkés László felkereste az államelnököt, akitől – legalábbis saját értelmezése szerint – ígéretet kapott arra, hogy támogatni fogja belépését az Európai Néppárt Európai Parlamenti frakciójába. Ennek ellenére Tőkés László frakciótagsága éppen a román delegáció ellenállása miatt hiúsult meg. Magyar részről ezt általában Băsescu ígéretszegéseként szokás értelmezni, ami annyiban megállja a helyét, hogy Băsescu, ha nagyon akarta volna, saját tekintélye és Theodor Stolojannal ápolt szoros együttműködése útján nyilván megváltoztathatta volna a román EP-képviselők hozzáállását a kérelemhez. Annyiban viszont árnyalni kell ezt a képet, hogy – tekintettel a pártegyesítés nyomán kialakult erőviszonyokra – a püspök felvételéhez való hozzájárulás vagy annak megakadályozása ténylegesen nem Băsescu, hanem Stolojan csapatának a kezében lehetett.

Visszatérve azonban a kormányalakítás történetéhez: a PD-L-ben kirajzolódó belső hatalmi strukturáltság szempontjából kell a kormányalakítás során bekövetkezett váratlan fordulatra, Stolojan visszalépésére tekinteni. A PSD övele kötötte meg a koalíciót, mint elfogadható partnerrel, Băsescu potenciális ellensúlyával (akinek ezt az ellensúlyozni képes szerepét a miniszterelnökség tovább erősítette volna), ám kénytelen jelenleg Emil Boc-kal mint miniszterelnökkel együttműködni: egy olyan

személyiséggel, akinek nagy valószínűséggel sem szándéka, sem esélye nincs Băsescu ellensúlyává válni. A kormányfői tisztség egyértelműen Băsescu holdudvaráé (akárcsak az államfői tisztség is, legalábbis egyelőre, a legközelebbi, idén novemberben esedékes elnökválasztásig), és nem Stolojan köreie.

Kérdés, hogy a PSD-ben ki hogyan viszonyul ehhez a helyzethez. Tény, hogy a román sajtó értesülései szerint a párt vezetőtestületében Adrian Năstase, volt miniszterelnök és Ion Iliescu, volt államelnök a PD-L-el kötendő koalíció, tehát a pártelnök, Mircea Geoană döntése ellen szavazott,⁶ ami jól mutatja a baloldali párt megosztottságát a koalíciókötés kérdésében.

Természetesen nemcsak a koalíciókötés körüli, ad hoc ellentét mutatkozott meg ebben. Nem új keletű dolog, hogy szemben áll egymással az egykori FSN klasszikus generációja („a régiek”), akik még a Ceaușescu-rendszer sajátos román kommunizmusát a háttérből kritizálva, és inkább a többi szocialista országhoz hasonló, tulajdonképpen standard szocializmust akarva váltak a rendszer egyfajta belső ellenzékévé, és az „újak”, tehát a fiatalabb, a Ceaușescu-időszakban még csak érdemi belső ellenzéki szerepet sem játszó, „nyugatosabb” generáció. Amikor 2004-ben a PSD – éppen az RMDSZ koalíciós társválasztása miatt – nem tudott kormányra kerülni, jóllehet megnyerte a választásokat, a sikertelenség, valamint a PSD „régii” vezetői ellen megfogalmazódó korrupciós vádak hullámára felülve a reformer nemzedék elérte, hogy a párt 2005-ben Ion Iliescu ellenében az ország korábbi washingtoni nagykövetét, volt külügyminisztert, a viszonylag fiatal Mircea Geoană-t válassza meg országos elnökének. Iliescu számára kompromisszumként (illetve az egykori államfőnek a párttagság körében mutatkozó népszerűsége miatt) egy fajsúlyos hatáskörök nélküli, tiszteletbeli elnöki pozíciót hoztak létre. Geoană eredetileg egyfajta köztes, kiegyensúlyozó szerepet szánt magának a PSD egymással szemben álló táborai között, a „régiek” folyamatosan erősödő kritikája azonban egyre inkább közös táborba állította a párton belüli erőteljes változást követelő, fiatal nemzedékkel, amelynek egyik legmarkánsabb súlypontját a párt kolozsvári szervezete képezte.

Geoană és Iliescuék szembenállásának elmélyüléséhez a kulisszák mögött hozzájárult, hogy a 2004-ben hatalomra jutott kormány első éveit, illetve Traian Băsescu államelnökként folytatott külpolitikáját végig jellemző erős atlantista orientációhoz a volt washingtoni nagykövet, Mircea Geoană egyenrangú, elfogadott, ellenzéki partnerként tudott kapcsolódni, amit Iliescu csapata nem mondhatott el magáról. Ez a maga idejében többek között azért volt fontos, mert Románia felértékelődését az Egyesült Államok külpolitikájában, illetve az elkötelezett atlantista politikát szorgalmazó európai körök szemében – az ország által Amerika számára tett gyakorlati felajánlások (mint a fekete-tengeri politika elsődleges egyeztetése az Egyesült Államokkal, vagy a Konstanca melletti Kogălniceanu reptér átengedése az amerikaiaknak, az afganisztáni és iraki misszióban való román részvétel, a terrorizmussal gyanúsított foglyok feltételezhető befogadása) mellett – a tatlantizmus körüli

viszonylagos belpolitikai egyetértés is eredményezte. Ebben a kérdésben, legalább is 2006 végéig, összhang mutatkozott az államfő, Traian Băsescu, az ellenzék vezetője, Mircea Geoană és a kormányfő, Călin Popescu-Tăriceanu között.

A külpolitikai szál megmutatkozott annak az új helyzetnek a PSD-s értékelése körüli dilemmákban is, amely 2006–2007 fordulóján – pont a román EU-csatlakozással párhuzamosan – a korábbi PSD-ellenes összefogás fő tényezői, a PD-közeli államfő és a PNL-s kormányfő egymással való szembefordulása által állt elő. A PSD – akárcsak az RMDSZ vezetése – mellé állt annak a liberális kezdeményezésnek, amely Traian Băsescu visszahívására irányult az államfői tisztségből. Az Európai Szocialista Párt május elején nyilatkozatban csatlakozott a román államfő elleni kritikákhoz.⁷ Az elnökbuktatási akció a 2007. május végi népszavazáson a Băsescu-ellenes tábor súlyos vereségével végződött. A kialakult helyzetben a PSD stratégiáját meghatározni hivatott Állandó Országos Küldöttgyűlésen váratlanul megjelent az Egyesült Államok bukaresti nagykövete, és négy szemkört tárgyalt Geoanával,⁸ aki ettől kezdve az államelnök elleni támadások helyett immár a kormány megbuktatására tett kísérletekkel próbálta meg visszaszerezni a párt fogyatkozó népszerűségét, és ennek koncepciójáról több ízben is konzultált Băsescuval. Ion Iliescu és támogatói ezen a ponton nyíltan szembefordultak a pártelnök politikájával. 2007 októberében a parlamentben ellene szavaztak a PSD által a PNL–RMDSZ kormány ellen benyújtott bizalmatlansági indítványnak, s a kiegyenlített erőviszonyok között ezzel meg is mentették a kormányt.

Ekkoriban már világos választvonalat jelölt ki Iliescuék és Geoanăék között az a kérdés, hogy a PSD inkább a PNL-ben vagy inkább a PD-ben és Băsescuban keresen szövetségest. Az államfő és a kormányfő, azaz a PD és a PNL közötti konfliktus nemzetközi összefüggéseire világított rá egy nyilvános összeszólalkozás az amerikai nagykövet és a Képviselőház liberális elnöke, Bogdan Olteanu között a büntető törvénykönyv módosítása ügyében, amikor a nagykövet a korrupció és a szervezett bűnözés támogatásával vádolta meg a módosítást szorgalmazó PNL-eseket. (Ne feledjük: a legsúlyosabb korrupciós vádak korábban éppen a PSD „régii” vezetőivel, különösen is Adrian Năstase, volt miniszterelnökkel szemben fogalmazódtak meg.) Olteanu válaszképpen a román belügyekbe való megengedhetetlen beavatkozást vetette az amerikai diplomata szemére. Nem mindennapi az ilyen nyilvános csörte a diplomáciai életben! Mircea Geoană (akárcsak Băsescu és a PD) a vitában Olteanu ellen, míg Ion Iliescu az amerikai nagykövet ellen foglalt állást.⁹

A külpolitikai szálak alapján úgy tűnik, hogy a belpolitikai szövetséges kérdése egyszerűsre külpolitikai orientáció választást is kijelölt a PSD egyre inkább polarizálódó belső vitájában. Egyértelműnek tűnik, hogy az amerikai külpolitika nagy – és lényegében nyíltan vállalt – jelentőséget tulajdonított a PSD-n belüli erőviszonyok alakulásának, és a polémiában egyértelműen Mircea Geoanával közös és Ion Iliescuétól eltérő platformra helyezkedett. Az Egyesült Államok szemmel látha-

tólag geopolitikai szempontból kiemelt figyelmet fordít Romániára, ami érthető is mind az országnak a Fekete-tenger térségében betöltött szerepe alapján, mind energetikai pozíciói szempontjából. (A Nabucco gázvezeték például nem tud Románia elkerülésével megépülni.)

Magyar szempontból nem lényegtelen vonatkozása ennek a folyamatnak, hogy Mircea Geoană, amikor többek között az amerikai nagykövet beavatkozása nyomán az államfő oldalára állt át a Băsescu és Tăriceanu közötti vitában, akkor egyszerűen a Tăriceanu-kormányban meghatározó szerepet játszó RMDSZ-szel is stratégiai szembe került. Ez legalább olyan mértékben magyarázata annak, hogy a PSD – azaz Mircea Geoană – miért ellenezte a 2008. végi koalíciós tárgyalásokon az RMDSZ kormánytagságát, mint a székelyföldi megyei elnökök, illetve a PSD-vel egybekelt PC zsigeri magyarellenessége.

A kormányalakítás nem elhanyagolható összefüggése, hogy lehetőséget nyújtott Mircea Geoană számára a pártelnöki pozíció megőrzésére, ehhez ugyanis mindenképpen sikert kellett aratnia. Amint Geoană 2005-ös pártelnökké válása is mutatja, a PSD-ben a belső táborok közötti erőpróbára elsősorban a választási sikertelenségek kínálnak lehetőséget. Geoană túlélését biztosította, hogy a PSD mind a 2007. végi európai parlamenti, mind a 2008. júniusi helyhatósági választásokon jól szerepelt. A párton belüli erőegyensúlynak ugyanakkor nem kedvezett, hogy az összességében sikeresen abszolválta helyhatósági választások Kolozsvárott a PSD súlyos vereségét hozták a PD-L polgármesterjelöltjével, Emil Boc-kal szemben. Ennek hatására sokat veszített országos jelentőségéből a párt városi szervezete, amely Iliescu-ékkel szemben Geoană egyik legfontosabb támogatójának számított. Miután a 2008. novemberi törvényhozási választásokon a PSD, bár csak hajszállal, de a megszerzett mandátumok száma szempontjából csak a második helyen végzett, a vezetőségváltásra okot adó sikertelenség imázsát csak abban az esetben lehetett elkerülni, ha a párt – viszonylag jó feltételek mellett – kormányra lép. A nagykoalíció megalakításának belpolitikai jelentősége tehát nem utolsó sorban abban rejlik, hogy Geoană és az általa képviselt irányvonal csak ezen az úton tudott túlélni a PSD-ben. Mindezek nyomán teljesen érthetőnek tűnik, hogy Ion Iliescu és a hozzá közel álló Adrian Năstase miért elleneztek utolsó pillanatban is PSD és a PD-L koalíciós szerződését.

A koalíció, miközben hivatalosan a két párt, valójában Mircea Geoană és – amint már említettük – Traian Băsescu táborai között jött létre. Az előzmények alapján úgy tűnik, hogy ez nemcsak a belpolitikai erővonalak sajátos új elrendeződése, hanem az új kormány által vezetett Románia geopolitikai orientációválasztását is kijelöli, még hozzá a következetes atlantizmus megtartásának, illetve helyreállításának irányában. Tény azonban, hogy a kormányt ténylegesen nemcsak a két informális csoportosulásnak, hanem a két pártnak kell működtetnie, amelyekben viszont már a két vezető személyiség, Geoană és Băsescu, illetve az általuk képviselt politika korántsem rendelkezik kizárólagos befolyással. Éppen ezért, ha számszerűen impo-

zans is a kormány mögött álló parlamenti többség, ennek értékelésénél figyelembe kell venni e nagy erő belső törekénységét.

A kormánytagok nem föltétlenül Geoană, illetve – bár ez a probléma a PD-L oldalán nyilván kevésbé merül fel – Băsescu holdudvarához tartoznak, ami nyilvánvalóan azt a célt szolgálja, hogy mindkét koalíciós párt osztatlanul érdekelt legyen a kormányzásban, azaz a belülről törekény parlamenti kormánytöbbség viszonylag stabil maradjon. Annak ellenére, hogy, mint tapasztalhattuk, a PSD-én belüli táborok között külpolitikai orientációs válaszvonal is kirajzolódik, a külügyminiszter, Cristian Diaconescu, ha generációsan nyugodtan a PSD „új elitjéhez” sorolódhatna is, általános vélemény szerint politikailag leginkább Adrian Năstase-hoz (tehát az Iliescu-féle szárnyhoz) áll közel.

A Frankfurter Allgemeine Zeitung 2008. december végén és 2009 elején több alkalommal is élesen kritizálta Emil Boc azon „döntését”, hogy az előző kormány igazságügy-miniszterét, Cristian Predoiut meghagyta hivatalában, hiszen sokan nagy részesevést tulajdonítanak neki abban, hogy a Tăriceanu-kormány idején, a PD és vele Monica Macovei igazságügy-miniszter hatalomból való távozását követően, a korrupcióellenes küzdelem elbizonytalanodott. (Mint említettük, ugyanennek a kérdésnek a kapcsán támasztott kritikát az előző kormánnyal szemben az Egyesült Államok is.) A mostani kormányalakításkor a PD-L alapvetően Monica Macoveit akarta visszahelyezni a tisztségbe, amiről azonban a szociáldemokraták hallani sem akartak. Ezt követően a kormányzásra készülő felek 2008. december 15-én abban állapodtak meg, hogy olyan minisztert jelölnek, aki egyik pártnak sem tagja, mert a viták már a tárgyalások megakadásával fenyegettek. A PSD azt hangoztatta, hogy Macovei, aki korábban, a Tăriceanu-kormány idején már betöltötte ezt a posztot, Băsescu utasítására folytatott büntetőeljárásokat PSD-s politikusok ellen.

A külpolitikai orientáció kérdése – magyar nézőszögből

A Geoană-csoport és a Băsescu-csoport által létrehozott, a Băsescu-csoport embere, Emil Boc által vezetett koalíció, az Iliescu-féle irányzat emberével a külügyminiszteri székben: milyen külpolitika, azaz Románia milyen fajta nemzetközi pozicionálása várható ettől a kormánytól? A deklarált külpolitikai irányvonal, azaz a kormányzati külpolitika prioritásai a kormányprogram 25. fejezetében található, illetve ide sorolhatjuk még az egy oldalas 28. fejezetet a román nemzetpolitikáról. Magyar szempontból nem lényegtelen, hogy a belföldi kisebbségi kérdésnek a dokumentum nem szentel külön fejezetet, sőt lényegében egyáltalán nem foglalkozik vele.

A külpolitikai célok között első helyen szerepel Románia aktív és hatékony EU-s szerepvállalása. A második kiemelt feladat a Moldovai Köztársaság integrációs törekvéseinek támogatása. Ezt követik a jó szomszédkapcsolatok, majd az Egyesült

Államokhoz fűződő stratégiai partnerség fenntartása, a román állam nemzetbiztonságának szavatolása, a román állampolgárok jogainak és érdekeinek, illetve a román cégek gazdasági, kereskedelmi törekvéseinek védelme. Az atlantizmus erősítése tehát kiemelt cél, s ha nem is az első, de a biztonsággal és az állampolgárok, illetve gazdasági szereplők érdekvédelmével egy csoportban, lényegében azok kiindulópontjaként jelenik meg.

A kormányprogram szomszédságpolitikával kapcsolatos részei főként a Fekete-tenger jelentőségét hangsúlyozzák, illetve Románia szerepét egyes térségbeli államok, így Ukrajna, Grúzia, Örményország, Azerbajdzsán és Törökország NATO- és EU-integrációs törekvéseinek támogatásában. Tekintve, hogy Románia geostratégiai jelentősége az Egyesült Államok számára az országnak a fekete-tengeri térséghez való tartozásában rejlik, a szomszédságpolitika ezen irányának kiemelt kezelése arra enged következtetni, hogy szomszédságpolitikáját Románia a nagyhatalmi (s főként a transzatlanti) kapcsolatokban akarja kamatoztatni, azonban nem számít rá, hogy ebből a szempontból más szomszédsági relációknak (így például Magyarországnak) különösebb jelentősége lenne. Lehetséges, hogy a többi reláció háttérbe szorulása azzal is összefügg, hogy a koalíciós pártok, illetve azok belső erőközpontjai között ezekben a kérdésekben nem alakult ki maradéktalan összhang.

Ami Románia Moldova-politikáját illeti, a kérdéskör viszonylag visszafogott megközelítése, hogy a kormányprogram elsősorban az integrációs kérdésekre koncentrálna, ez a megfogalmazás ugyanis semmilyen értelemben nem kérdőjelezi meg a szintén román nyelvű, egykor Romániához tartozó jelenlegi független állam szuverenitását. Bizonyos fokig ez a koncepció megfelel Romániában annak a magyar nemzetpolitikai doktrínának, amely szerint az európai integráció keretei között kell megoldást találni a magyar kisebbségek problémáira. Megjegyzésre méltó mindamellett, hogy Moldova integrációja a nyugati struktúrákba nehezen hozható összhangba a Moldovával kapcsolatos – és alapvetően a román törekvésekkel tradicionálisan ütköző – orosz törekvésekkel. Ha *expressis verbis* nincs is kimondva, de érzékelhető, hogy az új román kormány is Moldova integrációjának első számú protektora kíván lenni, ezért Magyarország eredményes szerepvállalása az EU és a NATO Moldova-politikájában, továbbra is nehézségeket okozhat a magyar–román viszonyban. A román kormány kiemelt figyelmet szeretne szánni a Moldovában befektető román tőkének, garanciális pénzügyi alap létesítésével kívánják ösztönözni a román befektetéseket, hangsúlyozva, hogy a Romániával összehangolt fejlesztések Moldova érdekeit kiemelten szolgálják. A határon túli románokkal foglalkozó fejezet a Moldvai Köztársasággal kapcsolatban előírja a vízumkönnyítést, illetve a kishatárforgalmi egyezmények gyorsított megkötését, valamint az ideiglenes munkavállalási engedélyek kiadásának könnyítését.

A határon túli nemzetrészekre vonatkozó fejezet a kormány számára célként fogalmazza meg a határon túli románok identitásának erősítését, az attól megfosztot-

tak (tehát akár egész Moldova) részére az állampolgárság meg- vagy visszaadását, a külföldön élő állampolgárok számára a választójog biztosítását, illetve a rugalmasabb vízumügyintézkedést. Felvázolja egy központi nemzetpolitikai intézmény körvonalait, amely a határon túli románokkal foglalkozik. A határváltozással, illetve kivándorlással kisebbségbe került románokra a program egyaránt vonatkozik, de az őshonos román kisebbségekhez tartozó személyek területi államai kapcsán – Macedónia, Albánia, Szerbia, Ukrajna, Bulgária és Magyarország van itt felsorolva – az európai standardok szerinti kisebbségpolitikai együttműködés célkitűzését külön is kimondja. A dokumentum az arománokat, a vlahokat, a macedorománokat, az isztrorománokat, a meglerománokat és a moldávokat mind román kisebbségnek ismeri el.

A két- és többoldalú kapcsolatok tekintetében a kormányprogramban kiemelt partnerként jelenik meg Franciaország, Németország, Nagy-Britannia, Olaszország és Spanyolország, illetve Oroszország. A Kínával fennálló tradicionális, partnerségen alapuló politikai kapcsolatokat elsősorban a gazdasági befektetések ösztönzésével kívánja a kormány fejleszteni, illetve professzionális diplomáciával kíván fellépni az 1989 után elvesztett piacok visszaszerzéséért (ami már régen a román diplomataik által szorgalmazott cél).

A kormányprogram alapján tehát az új kormány külpolitikája: orientációjában atlantista, a határon túli román kisebbségek szempontjából nemzeti, minden más tekintetben pedig pragmatikus. Mindez – Diaconescu minisztersége ellenére – majdnem teljesen megfelel annak a külpolitikai irányzatnak, amelyet a most leköszönt Tăriceanu-kormány működésének első időszakában, a Demokrata Párttal való szakításáig követett, tehát abban a korszakban, amikor a külügyi tárca még az államfőhöz közel álló (bár formálisan liberális) miniszter, Mihai Răzvan Ungureanu kezében volt. Tekintettel azonban a kormányzó pártok fentebb taglalt belső erővonalaira, azt kell mondanunk: az, hogy a kormányprogramban deklarált külpolitikai irány a gyakorlatban milyen hangsúlyokkal valósul majd meg, nagymértékben függ attól, hogy a koalíciós pártok belső erőviszonyai hogyan alakulnak, azaz a koalíciókötést ténylegesen nyélbe ütő két csoport, Traian Băsescué és Mircea Geoanăé mennyire tudja kezében tartani a kormányzást. Egyáltalán: fenn tudja-e tartani a kormányt? Hiszen például a PSD belső erőviszonyainak esetleges átrendeződése szélsőséges esetben akár a koalíció felborulását is maga után vonhatja, annak külpolitikai orientációs következményeivel együtt.

Az, hogy a román külpolitika – legalábbis eleinte és legalábbis a külsőségekben (mert azért ne feledkezzünk meg az Iliescu-féle irányzatnak, illetve Theodor Stolojannak és holdudvarának a parlamenti kormánytöbbséghez tartozásáról) – egyértelmű atlanti elkötelezettséget fog tanúsítani, magyar szempontból azt jelenti, hogy az Egyesült Államok és az erősen transzatlanti orientációjú európai körök Magyarország külpolitikáját többek között Románia összehasonlításában ítélik majd meg.

Minél több kétséget hagy a magyar külpolitika orientációja, annál inkább Románia lesz a térségbeli favorit ezeknek a relációknak a számára. Viszont minél inkább az EU és az Egyesült Államok együttműködését és az amerikai geostratégiai célokkal történő érdekharmonizációt mozdítja elő a magyar politika, az említett partnerek annál nagyobb mértékben válnak érdekeltté a problémamentes magyar–román kapcsolatok kialakításában, azaz a kétoldalú viszonyban jelentkező (például kisebbségpolitikai természetű) problémák megoldásában.

Ebből a szempontból sem közömbös, hogy a transzatlanti elkötelezettség folytonosságát biztosító új román kormány az RMDSZ részvétele nélkül jött létre. Matematikailag nincs szüksége az RMDSZ támogatására. Legfeljebb gesztusértékű pozíciókat ajánlhatott volna fel számára, a PSD azonban ezt is kizárta. Az RMDSZ-re (és/vagy a PNL-re) csak a koalíció felbomlása esetén lenne szükség a kormányzathoz, amely forgatókönyv – mint láthattuk – nem zárható ki, de nem is borítékolható. Mindez meglehetősen hátrányosan érinti a romániai magyarság bel- és külpolitikai mozgásterét.

A magyar kisebbség helyzete azonban ennél is problematikusabb. Mint láthattuk, a koalíciót ténylegesen létrehozó csoportok (Băsescu csoportja és Geoană csoportja) a kormányt nemcsak az RMDSZ nélkül, hanem – koncepcionális értelemben – részben az RMDSZ (bár nagyobb részben a PNL) *ellenében* hozták létre. S nemcsak olyan jellegű kisebbségpolitikai megfontolások miatt, mint amelyet a PSD elnöke, Mircea Geoană többször is hangoztatott, hogy ilyen módon kívánják elejét venni a magyar autonómia-törekvéseknek. Az RMDSZ aktív szereplőként volt jelen abban a vesztés kezdeményezésben, amely 2007 tavaszán Traian Băsescu megbuktatására irányult. Az RMDSZ – érthető és akkoriban jól felfogott rövid távú érdekből – végig kitartott amellet a kormány mellett, amelyet csak az Iliescu-csoport mentett meg Geoanăék bizalmatlansági indítványától. Az RMDSZ akkor is kitartott a PNL mellett, amikor az Egyesült Államok és Băsescuék részéről az a vád érte a liberálisokat, hogy a korrupció és a szervezett bűnözés számára kedvező jogi körülményeket teremtenek a BTK módosításával, és amikor Iliescu a liberálisok, míg Geoană az amerikai nagykövetség oldalára állt. És ha a különböző belpolitikai feszültségeknek, illetve azok külpolitikai összefüggéseinek energetikai vonatkozásai is voltak (márpedig voltak, hiszen például 2008 nyarán nyilvános összeszólalkozás alakult ki az Európai Unió energiáért felelős biztosa és a Tariceanu-kormány között), akkor az sem lényegtelen szempont, hogy a Tariceanu-kormány időszakában az RMDSZ egyes személyiségei figyelemre méltó energiapolitikai tisztségeket is betöltöttek.

Az RMDSZ tehát kisebbségpolitikai kérdésektől függetlenül is alaposan szembe került a román politikai életnek azon informális tényezőivel – Traian Băsescu államelnök és Mircea Geoană PSD-elnök köreivel – akik a jelenlegi koalíció tényleges létrehozói, és akikkel számos nemzetközi vonatkozású román belpolitikai kérdésben az Egyesült Államok is azonos platformra helyezkedett. Mivel az RMDSZ monopó-

liumhoz közeli helyzettel rendelkezik a magyar kisebbség politikai képviselőjében, a fentiek azt is jelentik, hogy a romániai magyarság kapcsolódási pont nélkül maradt a Băsescu-Geoană tandem által kijelölt oldalon, mind belpolitikai, mind külpolitikai orientációs szempontból. A következő évek magyar Románia-politikájának mindenképpen számolnia kell ezzel a helyzettel, s lehetőség szerint – már csak a jó magyar–román kapcsolatok érdekében is – célszerű megpróbálnia mind Romániában, mind nemzetközi szinten feloldani azt az elszigeteltséget, amelybe a romániai magyarság került.

Jegyzetek

- ¹ Mediafax, 2008. december 8. <<http://www.mediafax.ro/politic/psd-harghita-si-covasna-au-cerut-excluderea-udmr-de-la-o-guvernare-cu-pdl.html?1687;3634820>>
- ² Markó Béla: Kormányból ellenzékbe. A romániai magyar politika tizenkét éve. *Élet és Irodalom*, 2009. január 16.; www.transindex.ro 2009. január 22.
- ³ Frontul Salvări Naționale.
- ⁴ Partidul Democrației Sociale din România.
- ⁵ L. a *Magyar Nemzet*, 2009. február 4-i számában megjelent interjú a Magyarországon látogatást tevő Traian Băsescuval.
- ⁶ Erről ír pl. a *Ziua* napilap 2008. december 13-i száma.
- ⁷ V. ö. a *Ziua*, 2007. május 4-i híradásával.
- ⁸ V. ö. Fall Sándor tudósításával a *Krónika*, 2007. június 6-i számában.
- ⁹ *Ziua*, 2007. november 19.